

УДК 343.533

С.В. Лісунов, в.о. прокурора Гагарінського району
м. Севастополя, здобувач кафедри
кримінального права та кримінології
Національної академії прокуратури України

ОБЪЕКТИВНЫЕ ОЗНАКИ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗНАКУ ДЛЯ ТОВАРИВ І ПОСЛУГ, ФІРМОВОГО НАЙМЕНУВАННЯ, КВАЛІФІКОВАНОГО ЗАЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРУ

В даній статті розглянуто нові принципи функціонування економіки, серед яких особлива роль відводилася ринковим відносинам у цій сфері. У той же час, ринкові перетворення зумовили появу і ряду проблем, які не були властиві економіці радянського часу. Однією з таких проблем є дана проблематика.

Ключові слова: об'єктивні ознаки, використання знаку, товари і послуги, фірмове найменування.

В данной статье рассмотрены новые принципы функционирования экономики, среди которых особая роль отводилась рыночным отношениям в этой сфере. В то же время, рыночные преобразования обусловили появление и ряда проблем, которые не были свойственны экономике советского времени. Одной из таких проблем является данная проблематика.

Ключевые слова: объективные признаки, использование знака, товары и услуги, фирменное наименование.

This article describes the principles of the new economy, including the special role assigned to market relations in this sphere. At the same time, market reforms and led to the emergence of a number of issues that were not for the economy of the Soviet time. One of these problems is given problematic.

Keywords: objective evidence of the use of the mark, goods and services, the brand name.

Актуальність. Для України кінець ХХ ст. ознаменувався процесами переходу на нові принципи функціонування економіки, серед яких особлива роль відводилася ринковим відносинам у цій сфері. У той же час, ринкові перетворення зумовили появу і ряду проблем, які не були властиві економіці радянського часу. Однією з таких проблем є забезпечення права на засоби індивідуалізації товарів і послуг. Надане право виступає запорукою добросовісної конкуренції на ринку товарів і послуг, гарантованою Конституцією України.

Розвиток вітчизняної економіки пов'язаний з появою нових товарів і продукції, якісним перетворенням сложившихся властивостей товарів і продукції, що випускаються під раніше відомими товарними знаками, які на сучасному етапі вже можуть конкурувати з тими, що здобули міжнародну популярність торговими марками. Ці позитивні зміни зумовлюють і поширення фактів незаконного використання знаку для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, що згубно відбивається на конкурентоспроможності як вітчизняних, так і зарубіжних товарів тощо.

Вказані процеси спонукали законодавця до вироблення нового підходу до нормативного регулювання охорони засобів індивідуалізації товарів і послуг, у тому числі положеннями кримінального закону (ст. 229 Кримінального кодексу України [1] (далі – КК України)). Таким чином, на сьогодні нагальним є подальше наукове дослідження окремих елементів юридичного складу вказаного злочину, зокрема об'єкта й об'єктивної сторони, з метою вдосконалення чинного законодавства у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень. Проблематика об'єктивних ознак незаконного використання знаку для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару має високий ступінь дослідженості у наукових працях: Г.О. Андрощука, Т.С. Демченко В.О. Жарова, В.І. Жукова, І.Ю. Кожарської, О.М. Мельника М.В. Паладія, О.О. Підпригори, О.І. Піхурець, О.А. Підпригори та інших вчених.

Метою статті є визначення та характеристика об'єктивних ознак незаконного використання знаку для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару.

Основний матеріал. Аналіз об'єкта злочину є вихідною позицією будь-якого кримінально-правового дослідження проблеми відповідальності за конкретний злочин. І це цілком обгрунтовано тим значенням, яке має об'єкт для визначення суспільної сутності злочину, ступеня його тяжкості, місця в системі злочинів, для правильної його кваліфікації та відмежування від суміжних складів.

Аналізуючи значення об'єкта злочину, треба погодитися з думкою Н.Ф. Кузнецової, яка наголошує, що без об'єкта немає і злочину [2, с. 198]. Дійсно, системне тлумачення чч. 1 та 2 ст. 11 КК України дозволяє дійти висновку, що злочинним може визнаватись тільки таке діяння, яке заподіює або створює загрозу заподіяння значної шкоди найбільш важливим інтересам, благам тощо, тобто таке, яке є суспільно небезпечним. Якщо ж діяння та спричиняє конкретного шкідливого наслідку або не має властивості створювати загрозу заподіяння шкоди охоронюваним кримінальним законом інтересам чи така шкода є незначною, воно не може визнаватись злочином. Отже, можна зробити висновок про те, що немає злочину без об'єкта посягання. Саме тому аналіз об'єкта обгрунтовано можна визнати методологічною основою кримінально-правових досліджень усіх конкретних складів злочинів.

Найраціональніша концептуальна позицією того часу з проблеми об'єкта злочину була закріплена в працях М.С. Таганцева, полягаючи в такому: обертаючи інтерес життя в правове благо, право не лише визнає буття цього інтересу, не лише дає йому охорону і захист, але видозмінює його в об'ємі, формі, іноді навіть в змісті, згладжуючи його приватний, індивідуальний характер і надаючи йому соціальне, суспільне значення: Таким чином, посягання на норму права в її реальному бутті є посягання на правоохоронюваний інтерес життя, на правове благо [3].

На відміну від дореволюційного різноманіття точок зору, радянська школа кримінального права протягом декількох десятиріч дотримувалася єдиної концепції об'єкта злочину. У радянській кримінальній науці фактично була відсутня дискусія у визначенні об'єкта права. Автори в основному критикували дореволюційні теорії, а також зарубіжну кримінальну науку, тоді як всі, фактично, сходилися в єдиному визначенні об'єкта злочину як суспільних відносин. Визнання суспільних відносин об'єктом злочину було загальним як у науці радянського кримінального права, так і в радянському кримінальному законодавстві. Всі кримінально-правові акти СРСР у визначенні злочину незмінно указували на його матеріальну ознаку – суспільні відносини суспільства.

Останнім часом намітився деякий відхід від такого однозначного трактування поняття об'єкта злочину. Так, А.В. Наумов висловлює думку про те, що теорія об'єкта злочину як суспільного відношення не може бути визнана універсальною теорією. Представляється можливим повернення до теорії об'єкта як правового блага, створеної ще в кінці минулого століття в межах класичної і соціологічної шкіл кримінального права [4, с. 25].

Дана точка зору отримала розвиток у працях Г.П. Новосьолова, який підкреслює,

що не тільки об'єктом кожного злочину, але і кожним з об'єктів багатооб'єктного злочину виступають люди – індивіди або їх малі або великі групи (об'єднання). І в цьому плані так званих безнаслідкових злочинів не існує у принципі, за визначенням, йдеться про тих з них, які не заподіяли реальної шкоди, хоча за певних умов могли її заподіяти [5].

У науці кримінального права стверджується, що визначення об'єкта злочину виключно як суспільних відносин «морально застаріло». Законодавець не користується зараз при переліку у відповідних статтях КК України об'єктів кримінально-правової охорони або в якому-небудь іншому значенні терміном «суспільні відносини». У зв'язку з цим, вчені відзначають надуманість і штучність конструкції об'єкта злочину як суспільних відносин через той ідеологічний чинник, який був покладений в її основу.

З урахуванням вищенаведеного, маємо погодитися з В.М. Трубніковим, що проблематика визначення об'єкта злочину зводиться до пошуку єдиного, універсального поняття об'єкта злочину. Те, що об'єктом злочину пропонується визнати права і свободи людини і громадянина співзвучно з позиціями криміналістів країн Західної Європи, які об'єкт злочину розглядають в двох площинах.

По-перше, як нормативну, правову категорію, бо злочин перш за все порушує норму, кримінально-правову заборону.

По-друге, злочин вчиняє замах на благо, що охороняється цією нормою, і заподіює йому шкоду. Причому під таким благом розуміють як матеріальні, так і нематеріальні, але цілком реальні і конкретні явища життя, інтереси [6, с. 1-5].

Таким чином, об'єкт злочину – це охоронювані кримінальним законом права, свободи і законні інтереси людини і громадянина, на які вчиняє замах особа, яка скоює злочин, і яким у результаті вчинення злочинного діяння заподіюється або може бути заподіяна істотна шкода. І якщо виникають сумніви при аналізі диспозицій статей Особливої частини КК України, то тут справа полягає в тому або іншому ступені абстракції прав і свобод людини і громадянина.

Акцентуємо також, що у теорії кримінального права запропонована наступна класифікація об'єктів злочину:

- а) загальний об'єкт кримінально-правової охорони;
- б) родовий об'єкт, уявлення про яке дають відповідні розділи Особливої частини КК України;
- в) видовий об'єкт, який займає проміжне значення між родовим і безпосереднім й характеризує злочинні діяння, виділенні в главі Особливої частини КК України. Безпосередній же об'єкт – це конкретні правовідносини, інтерес, благо, на які зазіхає правопорушник.

А.Ф. Бикодорова вважає, що родовим об'єктом незаконного використання знаку для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару є суспільні правовідносини, що виникають і охороняються кримінальним законом в економічній сфері. Видовий же об'єкт – складають суспільні правовідносини, що виникають з приводу законної економічної діяльності, тобто виробництва, обміну і розподілу матеріальних благ і послуг [7, с. 51-56].

Проте, сфера економічної діяльності дуже широка, тому потрібне конкретніше формулювання. З цього приводу висловлені різні точки зору. Наприклад, Т.В. Пинкевич пропонує визначити видовий об'єкт як суспільні правовідносини, що виникають у сфері підприємницької й банківської діяльності, антимонопольного законодавства, валютного регулювання, кредитно-фінансового, митного і податкового звернення. На нашу думку,

вказана позиція не охоплює усіх можливих сфер економічної діяльності [8, с. 31].

У свою чергу, Б.В. Яцеленко стверджує, що ці суспільні правовідносини виникають з приводу виробництва, обміну, споживання матеріальних благ і послуг [9, с. 163].

Заслугує на увагу також позиція Н.А. Лопашенко та інших авторів, згідно якої самостійний видовий об'єкт злочинів у сфері економічної діяльності співпадає з родовим. У цій позиції є раціональна ланка, але якщо враховувати міжнародні конвенції, то видовим об'єктом можна визначити правовідносини, що забезпечують нормальне функціонування й охорону інтелектуальної власності [10, с. 12-13].

У зв'язку з вищенаведеним, вважаємо, що необхідно виділити в КК України спеціальну главу, присвячену охороні інтелектуальної власності і включити в неї ст. 176, 177, 229, 231 КК України.

Значимішою обставиною є правильність визначення безпосереднього об'єкту посягання (основного і додаткового). Це необхідно для уточнення змісту бланкетної диспозиції, круга потерпілих, предмета злочину. У цьому питанні також немає єдиної позиції учених. Одні автори безпосереднім об'єктом пропонують вважати суспільні правовідносини, що виникають у сфері регулювання добросовісної конкуренції й діяльності господарюючих суб'єктів в умовах ринкової економіки. Інші безпосереднім об'єктом цього діяння називають інтереси законної підприємницької й економічної діяльності, а також інтереси споживачів при придбанні підробних товарів, фінансові інтереси держави.

Точною у межах теорії кримінального права нам видається позиція А.Ф. Бикодоровой, яка виділяє основний і додатковий безпосередні об'єкти. До основного об'єкту вона відносить інтереси суб'єкта економічної діяльності по використанню товарного знаку, що належить йому, а до додаткового — суспільні правовідносини та інтереси законної добросовісної конкуренції, які, на її думку, властиві не лише господарюючим суб'єктам, але і споживачам, а також суспільству і держави. У цьому випадку основний об'єкт виглядає дещо вужчий, ніж визначено в законодавстві [7, с. 51-56]. Слід погодитися з тими авторами, які не підтримують ідею визнання безпосереднім об'єктом ділової репутації власника товарного знаку або інтересів споживачів.

Враховуючи положення Цивільного кодексу України [11], вважаємо, що основним безпосереднім об'єктом слід визнати правовідносини, що складаються з приводу виняткових прав на засоби індивідуалізації товарів, робіт, послуг і підприємств. Додатковим — щодо прав інтелектуальної власності.

Не менш важливим є предмет досліджуваного складу злочину. Це, на наш погляд, і є одним з основних криміналізуючих чинників, що дозволяє говорити про наявність складу злочину. У рамках аналізу об'єктивних ознак злочину потрібно декілька зауважень.

По-перше, ми підтримуємо домінуючу думку в теорії кримінального права про те, що предмет злочину - це конкретний матеріальний об'єкт, в якому проявляються певні властивості суспільних правовідносин, шляхом дії на який заподіюється шкода у сфері цих відносин.

По-друге, у випадку із ст. 229 КК України ми маємо справу з предметом, який підтверджує виняткове право правовласника на використання цього предмета у сфері економічної діяльності в якості засобу для індивідуалізації.

По-третє, цей предмет злочину, перш ніж стати законною формою реалізації виняткового права, повинен пройти певну процедуру державної реєстрації та мати певні ознаки.

По-четверте, предметом злочину може бути чужий товарний знак або інше

позначення, тобто позначення, виняткове право на яке не належить суб'єктові економічної діяльності, що використовує його.

Враховуючи ці аспекти, до предмета злочину у рамках ст. 229 КК України можна віднести:

а) знаки для товарів і послуг — позначення, що служать для індивідуалізації товарів і послуг юридичних осіб або приватних підприємців;

б) фірмове найменування — позначення юридичної особи, що є комерційною організацією, використовуваного в цивільному обороті, яке визначається в його засновницьких документах і включається в єдиний державний реєстр юридичних осіб при державній реєстрації юридичної особи. Фірмове найменування юридичної особи повинне містити вказівку на його організаційно-правову форму і власне найменування юридичної особи, яка не може складатися тільки із слів, що означають рід діяльності;

в) кваліфіковане зазначення походження товару — позначення, сучасне або історичне, офіційне або неофіційне, повне або скорочене найменування країни, міського або сільського поселення, місцевості або іншого географічного об'єкту, а також позначення, що похідне від такого найменування і стало відомим в результаті його використання відносно товару, особливі властивості якого виключно або головним чином визначаються характерними для цього географічного об'єкту природними умовами і (чи) людськими чинниками.

З об'єктивної сторони злочин характеризується сукупністю трьох ознак: діянням у вигляді незаконного використання предметів, вказаних у ч. 1 ст. 229 КК України, або іншого порушення права на знак для товарів і послуг, фірмове найменування або кваліфіковане зазначення походження товару; суспільно небезпечними наслідками; причинним зв'язком між вказаним діянням та наслідками. Нижче коротко охарактеризуємо кожну із цих ознак.

Насамперед звернемо увагу, що у теорії виникає постійна дискусія з приводу загальної спрямованості дій, що охоплюються терміном «незаконне використання». Одні автори вважають, що про незаконність використання може йтися тільки при введенні знаку для товарів і послуг, а також фірмового найменування в цивільний оборот. На їх думку, застосування цих засобів індивідуалізації товарів і послуг, наприклад, виключно в художніх цілях або інше відтворення на предметах, що не залучаються до цивільного обороту, не розцінюється як його використання з точки зору цивільного права.

Інші автори вважають, що використанням засобів індивідуалізації товарів і послуг слід вважати і застосування їх в маркетингових цілях, в рекламі, на виставках. На нашу думку, така позиція є правильною, тим більше що інформаційний простір Інтернет також визнається судовою практикою як мережа для використання знаку для товарів і послуг і фірмового найменування у рамках доменного ім'я. Окремі фахівці стверджують, що маркування навіть одного виробу зареєстрованим знаком може служити доказом його фактичного використання. З таким висновком погодитися не можна, оскільки маркування не означає введення товару в цивільний оборот. Якщо немає ніяких об'єктивних даних про спричинення збитку в розмірі, необхідному для визнання цього діяння злочинним, то і стадія приготування відсутня.

Окремі фахівці вважають, що заслуговує підтримки висновок про можливість визнання незаконним використанням засобів індивідуалізації товарів, робіт і послуг одиничного факту подібного роду. Тобто фактично формується думка про можливість відповідальності по ст. 229 КК України на різних стадіях здійснення цього злочину.

Але ця думка помилкова, що не враховує наявності адміністративної протиправності.

Підсумуємо, що незаконним є таке використання знака для товару чи послуги і фірмового найменування, яке здійснюється без дозволу на те власника свідоцтва на знак, у тому числі у доменних іменах. Використання фірмового найменування є незаконним у разі, коли воно здійснюється без дозволу уповноваженої особи, що може призвести до змішування з діяльністю іншого суб'єкта господарювання, який має пріоритет на використання цього найменування. Використання кваліфікованого зазначення походження товару визнається незаконним у таких випадках: використання здійснюється особою, яка не має свідоцтва про право на його використання; зазначення використовується, хоч товар не походить із зареєстрованого для цього географічного місця; використання вводить в оману споживачів щодо походження товару та його особливих властивостей; використання як видової назви.

У відповідності до ст. 229 КК України суспільно небезпечними наслідками є матеріальна шкода: у значному (у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян), великому (у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян) або особливо великому розмірі (у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян).

Водночас причинним зв'язком між вказаним діянням та наслідками виражається у тому, що суспільно небезпечні наслідки можуть бути поставлені у вину особі лише за умови, що вони перебували в причинному зв'язку з його дією або бездіяльністю. Встановити причинний зв'язок між дією і суспільно небезпечними наслідками — означає дати відповідь на питання: чиє діяння викликало цей наслідок і кому цей наслідок може бути поставлений в вину. Потрібно, таким чином, констатувати, що в об'єктивній дійсності шкідливий наслідок, що настав, викликаний діями даної особи, а не діями третіх осіб чи яких-небудь інших зовнішніх сил.

Висновки. На підставі проведеного аналізу юридичної літератури та положень нормативно-правових актів можна зробити такі висновки.

По-перше, об'єкт злочину — це охоронювані кримінальним законом права, свободи і законні інтереси людини і громадянина, на які вчиняє замах особа, яка скоює злочин, і яким у результаті вчинення злочинного діяння заподіюється або може бути заподіяна істотна шкода.

По-друге, використанням засобів індивідуалізації товарів і послуг слід визнавати не лише їх включення в цивільний обороту, але й в маркетингових цілях, в рекламі, на виставках, а також використання в доменному імені.

По-третє, визначати матеріальну шкоду у значному, великому або особливо великому розмірі, завданню незаконним використанням знаку для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару слід з урахуванням кількості реалізованих одиниць товару, помноженого на вартість такої ж кількості законно виробленого товару правовласником.

По-четверте, слід виділити в КК України спеціальну главу, присвячену охороні інтелектуальної власності і включити в неї ст. 176, 177, 229, 231 КК України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний кодекс України : за станом на 18.05.2013 // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25-26. — Ст. 131.
2. Курс уголовного права. Общая часть. Т. 1. Учение о преступлении : учебн. / под ред. Н. Ф.

Кузнецовой, И. М. Тяжковой. — М. : Зерцало, 1999. — 592 с.

3. Таганцев Н.С. Русское уголовное право / Н.С. Таганцев. — СПб., 1902. — 1460 с.

4. Наумов А.В. Российское уголовное право. Общая часть: Курс лекций / А.В. Наумов. — М. : БЭК, 1997. — 550 с.

5. Новоселов Г. П. Учение об объекте преступления. Методологические аспекты / Г.П. Новоселов. — М. : Издательство НОРМА, 2001. — 208 с.

6. Трубніков В.М. Поняття об'єкта злочину з нових позицій / В.М. Трубніков // Вісник Харківського національного університету. — 2009. — № 841. — С. 1-5.

7. Быкодорова А.Ф. Уголовно-правовое значение незаконного использования товарного знака : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Быкодорова А.Ф. — Ставрополь, 2000. — 152 с.

8. Пинкевич Т.В. Преступления в сфере экономической деятельности: уголовно-правовая характеристика, система, особенности квалификации : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Т.В. Пинкевич. — Ставрополь, 2000. — 180 с.

9. Российское уголовное право. Особенная часть / под ред. М.П. Журавлева, С.И. Никулина. — М. : Норма, 2004. — 498 с.

10. Лопашенко Н.А. Преступления в сфере экономической деятельности: понятие, система, проблемы квалификации и наказания : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Н.А. Лопашенко. — Саратов, 1997. — 175 с.

11. Цивільний кодекс України : за станом на 19.01.2013 // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40-44. — Ст. 356.

УДК 343.132

С.О. Пришляк, здобувач кафедри кримінального процесу та криміналістики ЛьвДУВС

ДОПИТ ПІДОЗРЮВАНОГО ТА ПОТЕРПІЛОГО У КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕННЯХ ПРО ВИКОРИСТАННЯ МАЛОЛІТНЬОЇ ДИТИНИ ДЛЯ ЗАНЯТТЯ ЖЕБРАЦТВОМ

Дана стаття присвячена особливостям проведення допиту підозрюваного та потерпілого у кримінальних правопорушеннях про використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом. Зосереджено увагу на обов'язкових учасниках такого допиту відповідно до вимог чинного КПК.

Ключові слова: малолітній, кримінальне провадження, слідчий, слідча (розшукова) дія, допит, представник, законний представник, підозрюваний, потерпілий, захисник.

Данная статья посвящена особенностям проведения допроса подозреваемого и потерпевшего в уголовных правонарушениях об использовании малолетнего ребенка для занятия попрошайничеством. Сосредоточено внимание на обязательных участниках такого допроса в соответствии с требованиями действующего УПК.

Ключевые слова: малолетний, уголовное производство, следователь, следственно (розыскное) действие, допрос, представитель, законный представитель, подозреваемый, потерпевший, защитник.

This article deals with features of questioning the suspect and the victim in a criminal offense to use a minor child for begging. Attention is concentrated on mandatory participants of the examination in accordance with current handbells.

Keywords: juvenile, criminal proceedings, the investigator, the investigator (detective) action, questioning a representative, legal representative, suspect, victim advocate.